

Lesbrief
Project Herdenking
Grote Kerkrazzia's

Waarom herdenken we de Grote Kerkrazzia's?

Je hebt vast wel eens gehoord over de Tweede Wereldoorlog. De Duitse leider Hitler wilde baas worden in heel Europa en begon een oorlog. Vijf jaar lang hielden zijn soldaten Nederland bezet, van 1940 tot 1945.

Dat lijkt heel lang geleden, een verhaal uit de geschiedenisboekjes. Maar die oorlog is nog veel dichterbij dan je denkt. Waarschijnlijk hebben jouw (over)grootouders de oorlog ook meegemaakt. De meesten hebben het overleefd, maar lang niet altijd zonder kleerscheuren. Veel mensen uit het Peel- en Maasgebied waar jij nu woont, waren het slachtoffer van de grootste ramp die deze streek ooit getroffen heeft: de Grote Kerkrazzia's.

In de herfst van 1944 (toen de Engelsen en Amerikanen steeds dichterbij dit gebied oprukten) besloten de Duitsers in het gebied tussen de Maas en het front zoveel mogelijk mannen gevangen te nemen (net als op veel andere plaatsen in Nederland trouwens). Ze pakten er ongeveer 3000 op, om als dwangarbeider in Duitsland te laten werken. De Duitse fabrieken die oorlogstuig maakten hadden nieuwe arbeidskrachten nodig. Bovendien konden die mannen de Amerikanen en Engelsen niet meer helpen in hun strijd tegen de Duitsers.

Overall werden de mannen opgepakt: op straat, van hun bed, uit hun schuilplekken, maar de meesten uit de kerk. Veel razzia's vonden namelijk plaats op zondagmorgen. Eerst lieten de Duitsers de mensen rustig naar de kerk gaan, en dan omsingelden zij de kerk, zodat ze veel mannen tegelijk

konden oppakken

en als slaaf weg te voeren. Daarom noemen we deze actie de Grote Kerkrazzia's.

Nadat alle mannen uit een dorp bij elkaar gedreven waren, voerden de Duitsers ze af. Richting Venlo, vanwaar ze in beestenwagons met de trein naar

Frans Luyten uit Helenaveen kwam door een ongeluk in een fabriek op 14 december 1944 om het leven.

naar Duitsland gedeporteerd werden.

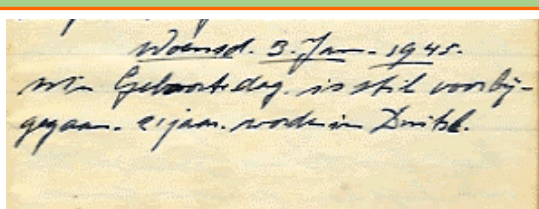
Hun familie wist niet waar ze heengebracht werden, en moest meer dan een half jaar wachten voordat de meeste mannen weer thuis waren.

129 mannen zijn gestorven als gevolg van de Grote

Kerkrazzia's. Ze zijn vermoord door kampbeulen, uitgehongerd, overleden door ongelukken bij het zware werk of omgekomen bij een bombardement door Engelse of Amerikaanse vliegtuigen.

De mannen die wel levend naar Nederland terugkeerden, waren vaak ziek, broodmager en door alle nare ervaringen aangeslagen. Zij droegen hun slavernij de rest van hun leven als een zware last mee. Voor velen ging er geen dag voorbij zonder dat ze met pijn aan hun tijd in Duitsland terugdachten. Misschien geldt dat ook wel voor jouw (over)grootvader.

De meeste dwangarbeiders zijn inmiddels overleden, maar naar schatting een paar honderd leven nog, net als veel van hun vrouwen en kinderen. Enkelen wonen misschien nog bij jou in het dorp. Zij kunnen nog vertellen over wat hun overkomen is. Nú kunnen we dus nog hun verhalen horen, maar als ook zij over een paar

Uit het dagboek van een dwangarbeider.

jaar overleden zijn, kan dat niet meer. Tenzij we daar iets aan doen...

Wat ga je doen?

Jullie gaan samen een stukje geschiedenis van je eigen dorp onderzoeken en opschrijven, net als de kinderen van de andere basisscholen in de streek. Al die stukjes worden aan elkaar geplakt en op een speciale website gezet. Op die manier kan iedereen die dat wil lezen wat er gebeurd is met de dwangarbeiders en hun families, in alle ongeveer vijftig dorpen waar de razzia's hebben plaatsgevonden.

Samen maak je dus een blijvend monument voor iedereen die geleden heeft onder de deportaties.

Wat moet je vragen?

Om de geschiedenis van de Grote Kerkrazzia en de dwangarbeid te kunnen vertellen, moet je een heleboel verschillende onderwerpen onderzoeken. Die onderwerpen worden op de website over verschillende pagina's verdeeld. Je kunt dus per onderdeel een kort verhaal maken.

De onderwerpen zijn:

1. *algemeen* (hier kun je kort vertellen wanneer er razzia's in je dorp zijn geweest, hoeveel mannen er zijn opgepakt en hoeveel er in Duitsland gestorven zijn)
2. *de razzia* (wat gebeurde er tijdens de razzia? Hoe en waar zijn de mannen opgepakt?)
3. *de deportatie* (hoe zijn de mannen uit hun dorp afgevoerd en naar Duitsland gebracht. Breng de route naar Venlo in kaart. En hoe zijn ze verdeeld over de bedrijven waar ze moesten gaan werken?)
4. *de dwangarbeid* (waar hebben ze gewerkt en onder wat voor omstandigheden? Waar sliepen ze? Hoe was het eten? Etc.)
5. *de bevrijding* (wanneer en hoe zijn ze bevrijd?)
6. *weer thuis* (Wanneer en hoe zijn ze naar huis gekomen en hoe was dat?)
7. *de achterblijvers* (hoeveel zorgen maakten de achterblijvers zich? Hadden ze contact met de dwangarbeiders? Hoe zijn zij bevrijd?)
8. *de slachtoffers* (hier kun je kort de levensverhalen van individuele dwangarbeiders beschrijven: geboorte- en eventueel sterfdatum, waar zijn ze naartoe gedeporteerd, wat hebben ze daar meegemaakt, zijn ze wel of niet teruggekomen, etc?)
9. *wat vinden jullie zelf van dit verhaal?* Bespreek met je klas wat je in je onderzoek geleerd hebt en wat je daarvan vindt. Maak daar een kort verslag van, eventueel met een mooie tekening of zo erbij.

Hoe pak je dat aan?

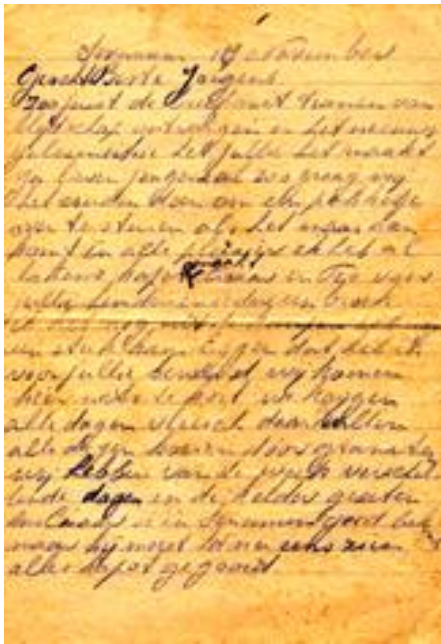
Er zijn verschillende manieren om erachter te komen wat er in je dorp gebeurd is. Veel verhalen en informatie kun je vinden in boeken, oude kranten, het gemeentearchief, het streekmuseum, bij heemkundeverenigingen en ga zo maar door.

Al die bronnen mag je natuurlijk gebruiken om de geschiedenis van jullie dorp te beschrijven. Maar wat je zeker ook moet gaan doen, is praten met mensen die de razzia's hebben meegemaakt: mannen die zijn opgepakt, hun vrouwen, hun kinderen, maar ook dorpsbewoners die niet direct slachtoffer van de razzia's waren kunnen je heel wat informatie geven. Je zult merken dat door die gesprekken de geschiedenis veel meer gaat leven. Bovendien kun je deze mensen nog dingen vragen die je nergens in de boeken kunt opzoeken.

Wie kun je vragen?

De mensen die je het meeste kunnen vertellen, zijn de dwangarbeiders zelf natuurlijk. Er zijn er niet meer zo heel veel in leven, en niet iedereen vindt het fijn om erover te praten. Toch kun je in bijna ieder dorp nog iemand vinden.

Daarnaast zijn er ook nog genoeg andere mensen die over de razzia's kunnen vertellen: vriendinnen, echtgenotes of kinderen van mannen die zijn opgepakt. En verder zijn er ook mensen uit het dorp die niet zijn opgepakt, maar die het wel hebben gezien.

Brief van een moeder aan haar zoon in
Duitsland.

Hoe kom je met die mensen in aanraking?

Op de eerste plaats moet je maar eens heel goed om je heen kijken. Vraag thuis eens of jij ook een (achter)kleinkind van een dwangarbeider bent. Of misschien heeft je buurman wel als slaaf in Duitsland gewerkt.

En kun je zelf (bijna) niemand vinden, dan is er een groep mensen die kunnen helpen met zoeken. De meester of juf heeft contact met die groep.

Misschien woonde je (over)grootvader of (over)grootmoeder in 1944 in een ander dorp dan jij nu. Die kun je natuurlijk ook gaan ondervragen. De informatie die je opschrijft, wordt op de website gezet bij het dorp waar je (over)grootvader is opgepakt.

Op de 'slakkenberg' in Salzgitter moest in de bittere kou boven de gloeiend hete afvalresten van de staalfabrieken gewerkt worden.

Van onderzoek naar website

Je hebt allemaal wel eens op internet gesurft. Je weet dus hoe een website in elkaar steekt: het is een soort boek waarin je van pagina naar pagina heen en weer kunt bladeren.

Wij willen een website maken met korte pagina's (lieft niet meer dan 600 woorden per pagina) en op iedere pagina een plaatje (foto's van je dorp vroeger, van dwangarbeiders toen en nu, van brieven en andere herinneringen aan de dwangarbeid, of passende tekeningen van jullie zelf). Die moeten de website nog aantrekkelijker maken.

Vraag de ooggetuigen of zij foto's, brieven, dagboeken, persoonsbewijzen en dergelijke hebben, en of je die mag gebruiken.

Voor de basis van de website wordt gezorgd (kijk maar eens op www.kerkrazzia.nl, daar kun je zien hoe het ongeveer gaat worden). Jullie hoeven alleen maar de teksten in *Word* te zetten en de plaatjes op te sturen.

Het liefst willen we dat je je plaatjes ingescand naar ons opstuurt, maar als je dat niet kunt, mag je ze ook opsturen (originelen of goede kopieën). Wij scannen ze voor je in en daarna krijg je ze weer terug.

Waar doe je je onderzoek?

Je kunt de mensen vragen om op school te komen vertellen. Dan kan de hele klas luisteren en aantekeningen maken.

Maar misschien vinden de mensen het fijner om thuis te praten, bijvoorbeeld omdat ze niet meer zo goed kunnen lopen. Natuurlijk kun je dan niet met je hele klas bij ze op bezoek gaan. Als een echte onderzoeker moet je niet bang zijn om op pad te gaan.

Alle verhalen op één website

Maak van de verhalen van de vroegere dwangarbeiders en de andere sprekers (aangevuld met informatie die je in boeken en andere papieren vindt) een mooi geheel. In de tekstblokjes 'Wat moet je vragen' en 'Van onderzoek naar website' kun je lezen wat je moet doen.

Samen met de verhalen uit de andere dorpen maken we dan één groot geschiedenisboek op internet over wat er met de mensen in het gebied tussen Peel en Maas gebeurd is. Natuurlijk mag het verhaal van jullie dorp daar niet op ontbreken. Dus: maak er wat moois van!

Heel veel succes met het maken van je opdrachten, en alvast bedankt

Docentendeel

Motivatie

Geachte leerkracht,

Zoals bekend vragen wij jullie medewerking bij ons project over de dwangarbeiders uit de streek tussen Peel en Maas, dit najaar zestig jaar geleden. Wij hopen dat jullie met de leerlingen uit groep 7 en 8 de geschiedenis van jullie dorp willen beschrijven.

Niet omdat wij zelf te lui zijn om te onderzoeken wat er in de verschillende dorpen gebeurd is, maar omdat wij van mening zijn dat ons project een uitgelezen kans biedt om een aantal didactische doelstellingen te kunnen verwezenlijken.

Geschiedenis

Het is een bekend gegeven dat het vak geschiedenis voor veel kinderen pas echt tot leven komt, wanneer ze een directe link met hun eigen belevingswereld zien. Het project biedt een mooie vorm van omgevingsonderwijs, waarin de kinderen zélf hun directe geschiedenis kunnen ontdekken.

Levensvisie

De Tweede Wereldoorlog lijkt voltooid verleden tijd. *Lijkt*, want voor veel mensen trekt die oorlog tot op de dag van vandaag diepe sporen. Zelfs bij mensen die na 1945 geboren zijn. Bovendien is die oorlog nog steeds een belangrijk ijkpunt van ons nationale bewustzijn. Waarden als vrijheid, tolerantie en democratie worden nog steeds belicht vanuit de gebeurtenissen van 1940-1945. Ook hier geldt weer dat het leerproces van de leerlingen op dit gebied bevorderd wordt door hun actieve inbreng in het project. Uiteraard is het doel van het project niet het aanzetten tot Duitslandhaat, maar het tot inzicht brengen van de negatieve uitwerking van totalitaire regimes (op grote en kleine schaal).

Vaardigheden

Tot slot denken wij dat de leerlingen door hun deelname aan dit project een aantal vaardigheden aanleren dan wel verfijnen, die hun in hun verdere schoolloopbaan (én daarna) goed van pas kunnen komen. De lesbrief prikkelt de onderzoeksgeest van de kinderen, stimuleert ze om nauwgezet met elkaar samen te werken, en de verworven informatie te ordenen en te presenteren.

Bovendien ligt er straks een tastbaar resultaat, waar de kinderen in hun omgeving goede sier mee kunnen maken.

Tijdsplanning

Wij stellen voor dat het onderzoek wordt uitgevoerd in de maand april, in de aanloop naar de 4/5 mei-herdenkingen.

Week 1: voorbereiding leerkracht

Week 2: inleiding en oriëntatie met de klas

Week 3: onderzoek

Week 4: verwerking en afronding

De website gaat op 8 oktober officieel de lucht in, maar om de leerlingen van groep 8 nog dit schooljaar het resultaat van hun inspanningen te kunnen tonen, zal gepoogd worden de website voor de zomervakantie gereed te hebben. Dat betekent dat we jullie bijdragen graag voor eind mei ontvangen.

Tips bij het uitwerken van het onderzoek

1. De eerste zeven onderwerpen van 'Wat moet je vragen' in het leerlingendeel moeten zoveel mogelijk het verhaal van alle dorpsgenoten vertellen. Bij 8 kunnen de belevenissen van verschillende mensen wat uitgebreider besproken worden. Dat mogen er zoveel zijn als mogelijk en behapbaar is.

2. Het verdriet zit vaak nog erg diep bij de ex-dwangarbeiders. Ze willen in de regel graag praten over hun verleden, maar kunnen daarbij ook wel eens emotioneel worden. Wijs de kinderen hier van tevoren op. Een goede begeleiding is hier op zijn plaats, bijvoorbeeld d.m.v. een gesprekje achteraf met de desbetreffende kinderen.

3. De gemeentelijke werkgroepen leggen de eerste contacten met de ooggetuigen die bereid zijn om hun verhaal te vertellen. Uiteraard kunnen leerkrachten en leerlingen ook mensen uit hun eigen omgeving benaderen. Het is belangrijk dat de ooggetuigen die komen vertellen, weten wat het doel van hun bezoek is en welke vragen de kinderen kunnen voorleggen. Misschien ben je zelf ook een kind of kleinkind van een dwangarbeider en kun je over je eigen ervaringen vertellen.

4. Lever de teksten en plaatjes zoveel mogelijk digitaal aan op ons e-mailadres: info@kerkrazzia.nl. **N.B. Dit adres is op dit moment nog niet in gebruik; zodra de lesbrieven (na het verwerken van de opmerkingen vanuit de werkgroepen) klaar is, is dat vermoedelijk wel zover.**

5. Op onze voorlopige versie van de website www.kerkrazzia.nl (er wordt nog gewerkt aan de voorlopige versie van de site; we hopen hem uiterlijk half maart gebruiksklaar te hebben) staan literatuurtips, achtergrond-informatie, aanvullingen en een lijst met moeilijke woorden, die je kunt gebruiken bij de uitwerking van dit project. Wijs de kinderen op het bestaan van deze website.

6. *Meer scholen in één dorp?* Maak samen met de gemeentelijke

werkgroepen keuzes wie welk onderdeel uitwerkt. Scholen kunnen daarbij overigens wel informatie met elkaar uitwisselen. De regie hiervoor ligt bij de gemeentelijke werkgroepen.

7. Maak een goede werkverdeling voor de kinderen in je groep. Hoe meer mensen je bereid vindt om te vertellen over de deportatie en dwangarbeid, hoe makkelijker het is om de kinderen gericht aan het werk te zetten. Verschillende groepjes kunnen tegelijkertijd aan verschillende onderdelen werken.

8. Op het eerste gezicht lijkt het misschien een enorme hoeveelheid werk dat er ligt te wachten. Van de andere kant is het een bekend gegeven dat de pagina's van een website in de regel maar een beperkte hoeveelheid informatie bevatten. We verwachten dan ook geen honderden pagina's dik verslag van jullie.

9. Voor eventuele vragen, opmerkingen en suggesties kun je terecht bij de lokale werkgroep, die de coördinatie op gemeentelijk niveau voor zijn rekening neemt, of bij de Stichting Deportatie (info@kerkrazzia.nl of 0485 – 520109).

Opmerkingen:

1. De teksten zullen op taalkundige en historische aspecten gecontroleerd worden, op een dusdanige manier dat de hand van de kinderen duidelijk herkenbaar blijft.

2. Samen met de verhalen uit de andere dorpen wordt er één groot geschiedenisboek op internet gemaakt over wat er met de mensen in het gebied tussen Peel en Maas gebeurd is. Natuurlijk mag het verhaal van jullie dorp daar niet op ontbreken.

Aanvullende wensen

In aanvulling op de onderwerpen die onder het kopje 'Wat moet je vragen?' staan, geven we de volgende, wat complexere wensen mee in overweging:

1. We zouden indien mogelijk ook het percentage gedeporteerden ten opzichte van de totale bevolking vermeld zien. Dit is misschien een te moeilijke opdracht voor de kinderen; wellicht kunnen de werkgroepen hierbij behulpzaam zijn.
2. We willen graag de exacte routes die vanaf de verschillende dorpen naar het station in Venlo zijn afgelegd letterlijk in kaart brengen. Vraag daar dus expliciet naar.
3. Bij punt 8 (de slachtoffers) willen we per dorp alle namen van de dwangarbeiders op een rijtje zetten, en van zoveel mogelijk van hen het verhaal en een foto plaatsen, zodat de mens achter het drama in beeld wordt gebracht.